

ועוד אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: לעולם יראה דיין את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו (16), וניהנם פתוחה לו מתחתיו.

שנאמר "הנה מטתו (17) שלשלמה ששים ב-ז גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה (18), איש חרבו על ירכיו מפחד בלילות" ודרשינן את הפסוק שמטתו שלשמה, הוא רמז על בית דין שהוא מקום השראת השכינה, כמו שדרש למעלה, ששים גבורים — הם גבורי תורה [וששים

שנאמר: "משוד עניים מאנקת אביונים — עתה אקום יאמר ה' ". שהקב"ה אומר שיסתלק מהם.

ועוד אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל דיין שנוטל (15) מבעל דין זה ונותן לבעל דין זה שלא כדוין — הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו מהדיין את נפשו, שנאמר: "אל תגזול דל כי דל הוא ואל תרכא את עני בשער [דהיינו בעת דין] כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש". ודרשינן "קבע" מלשון לקיחה ו"נפש" היינו שיקח את נפשו.

זוה מרימוז במה שאמרו: "חרב מונחת לו בין ירכות יו — שהירך מרמז על גוף האדם וחומר גופו, אם סומך על שכל גופו בלבד.

ומביא ראיה מהגמרא במסכת יבמות (ק"ט ב), שדרשו דרשה זו על הדיין שבא לפניו דין ותוקע עצמו בדבר הלכה, היינו שדן משכלו, יש לו את רבו לשאלו ואינו שואל.

17. רש"י פירש: שכנו של מקום, והמהרש"ל מפרשו שכינתו של הקב"ה. ובמסכת יבמות פירש"י: בית המקדש ששם לשכת הגזית. ומסתבר ששני הפירושים עולים בקנה אחד, דמטה מרמז על מקום השראת השכינה שהוא בית המקדש, וגם לעדת הדיינים, וכאן נדרש על הדיינים.

והמהרש"א מביא מדרש (שה"ש רבה פג יג) ששם דרשו "מטה" מלשון מטה ושבת, שהוא רמז על הסנהדרין.

18. ייד רמ"ה מבאר שהיה מפחד מעונש הדין, כאילו ששים גבורים סביב למטתו להרגו אם יטעה בדין, ולמה פחד כל כך? — מפחדה של גיהנם.

מרובה ממת פורענות, ולכן מי שדן דין אמת הריהו "משרה השכינה ממש", ומי שאינו דן דין אמת הריהו רק "גורם".

15. המהרש"א מבאר, שאין מדובר כאן כדוין שנוטל מזה ונותן בזה בידים ממש, אלא כיון שעיוות את הדין, הריהו כאילו נטל מזה ונתן לזה.

ומבאר לפי זה את הדרשה שהביאה הגמרא שנאמר: אל תגזול דל [וגזול פירושו ממש מיד ליד כמו שנאמר: "ויגזול את החנית מיד המצרי"] ומי הוא הגזול: "ואל תדכא את עני בשער" היינו הדיין שבשער שמעוות את הדין. וסוף הפסוק מפרש את תחילת הפסוק.

והריא"ף מבאר, שנלמד מהמשך הפסוק: "וקבע את קובעיהם נפש" קובעיהם בלשון רבים, היינו גם הבעל דין שיצא זכאי וגם הדיין, שניהם קובעים אותו נפש.

16. גירסת הרי"ף והרמב"ם (פרק כ"ג מהל' סנהדרין הל' ה): "חרב מונחת לו על צווארו". המהרש"א מבאר, שבא לרמוז על דיין הסומך על שכלו בלבד ואינו סומך על חכמת התורה,

לאו דוקא⁽¹⁹⁾, סביב לה — להמיטה, כולם אחוזי חרב — היינו שרואים כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיהם, להורגם אם יטו את הדין, מלומדי מלחמה — היינו מלחמתה של תורה, מפחד בלילות — מפחדה של גיהנם שדומה ללילה.

דרש רבי יאשיה, ואיתימא או שדרשה רבי נחמן בר יצחק נויש גורסין רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב מה פירוש הפסוק: "בית דוד! כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק", ונשאלת השאלה: וכי בבוקר דנין — וכל היום אין דנין בתמיה. אלא נדרש:

אם ברור לך הדבר פסק הדין על ברורו כבוקר⁽²⁰⁾ שהוא מאיר — אמרהו פסוק את הדין ואם לאו ואם אינו ברור לך כבוקר — אל תאמרהו.

עוד דרשה להזהיר את הדיין לפסוק רק כשברור לו הדבר.

רבי חייא בר אבא אמר רבי יונתן נויש גורסין רבי יוחנן אמר: מהכא מפסוק זה דורשים: "אמור לחכמה אחותי את" — אם ברור לך הדבר פסק הדין, כמו שברור לך שאחותך⁽²¹⁾ שהיא אסורה לך — אמרהו פסוק את הדין, ואם לאו — אל תאמרהו.

שהיה צריך לכתוב "דינו משפט בבקר", ולכן מדייקים שאינו מוסב על זמן המשפט, אלא על צורת המשפט, שיהיה ברור כבוקר.

והעיון יעקב מפרש על פי מה שאמר משה לקורח: "בוקר ויודע ה' את אשר לו", ודרשו חז"ל, שאמר לו, עתה היא עת שכרות, אבל "בבוקר" הוא עת "בירור". ועיין שם עוד ביאור.

21. המהרש"א מבאר בהמשך למה שביאר [בהערה 16], שמדובר כאן בדיין הסומך על שכלו, ולכן היה מקום להתיר נישואי אחותו, שהשכל נותן להיות מותר, כמו שקין והבל נשאו את אחותם, והם היו תחלת בנינו של עולם, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק "עולם חסד יבנה", אלא שעל פי שכל התורה היא אסורה, הרי שאסור לדיין לסמוך על שכלו.

והעיון יעקב מפרש, שאיסור אחותו כתבה התורה בצורה ברורה ומפורשת, בין אחותו מאביו ובין מאמו, לכן האיסור מבוואר.

וטעם שתי הדרשות: גם ברור כבוקר וגם

19. רש"י מפרש, "ששים לאו דוקא". אבל במדרש המבוא לעיל הערה 17 מובא שם פסוקים (מלכים ב פכ"ה) שמלבד ששים איש היו עוד אחד עשרה, עיי"ש. והם הסנהדרין. ועיין תוס' י ב ד"ה שבעה.

20. המהרש"א מבאר בהמשך למה שביאר [בהערה 17] שמדובר כאן בדיין הסומך על שכלו שהדיין שדן אחר שכלו אינו ברור כבוקר. אבל אם דן אחר דין התורה ושואל את רבו, יתברר לו הדבר בראיה אחר ראה — שדן דין אמת כבוקר שהוא מאיר ובא.

וכדבריו כתב המאירי, וזה לשונו: לעולם אל יכניס דיין עצמו לדין, אלא אם כן הדין ברור לו כשמש. דרך צחות דרשו: כה אמר ה' דינו לבוקר משפט, וכי בבוקר לבד דנין? והלא כל היום דנין. אלא, אם ברור לך הדבר כבוקר, אמרהו. ואם לאו, אל תאמרהו. ובמסכת יבמות אמרו "רע ירוע כי ערב זר", רעה תבוא לדיין המסתפק באיזה דבר ואינו שואלו לגדול ממנו. והריא"ף מפרש, שדיוק הגמרא הוא מכך

עוד ממשיכה הגמרא בהלכות זריזות הדיינים.

אמר רבי יהושע בן לוי: עשרה⁽²²⁾ שיושבין בדין, אך יסתמך אחד מהדיינים שבלעדיו ישנם עוד הרבה דיינים, אלא קולר עונשה של הטית הדין תלוי בצואר כולן.

ומקשה הגמרא —

פשיטא⁽²³⁾, הלא הדיין הוא אחד מהעשרה,

ולמה צריך רבי יהושע בן לוי להשיענו דבר זה.

ומתרצת הגמרא: **לא צריכא להשיענו באחד מן הדיינים אלא: לתלמיד היושב לפני רבו בשעת הדין, ומבין ברבו שהוא טועה, וסובר שמותר לו לשתוק, שהרי אינו דיין, ומשיענו רבי יהושע בן לוי שהקולר תלוי בצוארו.**

ולכן, מספרת הגמרא את מנהג האמוראים,

ברור כאחותו, כתב ה"עיון יעקב", שמהדרשה של ברור כבוקר, הרי הוא אמינא לומר, שרק כדי להקיל איסור צריך להיות ברור כבוקר, אבל להחמיר, יתכן שאפילו אינו ברור כל כך — מותר להחמיר. לכן מביא את הדרשה, שרק אם ברור לאיסור כמו אחותך, מותר לאסור. אבל אם אינו מבורר, אז אל תאמרוהו. [ומסתמא כוונתו, שאסור לאומרו כדבר הברור, אבל ודאי שצריך להחמיר מספק].

והגר"א כותב טעם שתי הדרשות (אדרת אליהו פרשת ראה י"ג ט"ו): הדיין צריך להיות חכם בתורה שיפסוק הדין על פי דיני התורה, וגם צריך להיות בקי בדרך ארץ בהוויות העולם, בכדי שלא יצא דין מרומה [שאם לא ידע שהבית שווה יותר מהעליה, הרי יתן לאחד את הבית ולהשני את העלייה, ויאמר מה בכך — עיין גמרא לקמן] ושתי הדרשות הם דברי אלהים חיים. שמהפסוק דינו לבוקר משפט לומדים שצריך להיות ברור כבוקר בדרך ארץ, ומהפסוק אמור לחכמה אחותי את, לומדים שצריך לדעת דיני התורה בברור.

22. מה שנקטו עשרה, הוא לאו דוקא, שהרי אין בית דין שקול. אבל מדברי המאירי משמע שבאמת רק שלשה יושבים בדין, והשאר הם סתם אנשים שנתקבצו שם, ובאה הגמרא לומר,

שהקולר תלוי גם בהם. ועוד משמע מדברי המאירי, כי מה שאמרה הגמרא בתירוץ שמדובר בתלמיד היושב לפני רבו, היינו לאו דוקא, אלא שבתלמיד היה סברא לומר שישתוק מפני כבוד רבו, קמשמע לן שהקולר תלוי גם בו.

ועוד משמע מדברי המאירי, שגדול הדיינין נענש ביותר, אף שהקולר תלוי בצואר כולם [ומסתמא, למד כן ממה שאמרה הגמרא שרב הונא אמר, ששאר התלמידים משיבת רב ישאו אתו בעול, משמע שהוא הדיין נושא בעול העיקרי, והם מורידים רק נסורת קטנה].

וזה לשון המאירי: "אף על פי שגדול שכדיינין נענש ביותר — כל הבית דין בעונש עוון הטיית הדין, ולא עוד אלא אפילו היו שם אחרים שלא מן הבית דין ששמעו ושתקו, קולר תלוי בצואר כולם, ואפילו תלמיד לפני רבו. ומגדולי החכמים היו מקבצים הרבה תלמידים בשעת הדין, שיתראו מן העונש ויגלו דעתם, עד שמתוך כך יצא הדבר לאמתו".

23. מבאר הערוך לנר שהמדובר כאן שכולם הסכימו להטיית הדין, לכן מקשה הגמרא: "פשיטא", דאילו מי שמתנגד להם, אלא שהיה במיעוט והרוב פסקו בעיוות, בודאי שאין הקולר תלוי בו.

הקורה, והנמשל: כדי שאם נטעה בהוראה ונטריף את הבהמה, ונפסידנו לבעליה, או אם נתירנה אם היא טריפה, יתחלק העונש בין כולנו, ויקלו מעלי.

עוד דרשה להזהיר את הדיינים.

כי אתא רב דימי כשבא רב דימי מארץ ישראל אמר: דרש רב נחמן בר כהן: מאי דכתיב מה היא דרשת הפסוק: "מלך במשפט יעמיד ארץ, ואיש תרומות יחרסנה", — אם הדיין דומה למלך אם הדיין בקי בדיין ומלא חכמה כ"מלך" שהוא מלא בעשירות, שאינו צריך לכלום, אז יעמיד ארץ, הרי הדיין מעמודי עולם. (26) ואם הדיין דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות, (27) שמסתובב בין הגרנות כדי שיתנו לו תרומה, וכן זה הדיין, אינו בקי, וצריך לחזר ולשאול מבית דין איך ידון, הרי הוא יחרסנה,

בעת יושבם בדין או בהוראת איסור והיתר.

רב הונא — כי הוה אתי דינא לקמיה כשהיה צריך לשפוט, היה מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב (24) היה מאסף ומביא עשרה תלמידי חכמים מהישיבה של רב, אמר: כי היכי דלימטייה שיבא מכשורא (25), כדי שיגיע לנו נסורת קטנה מן הקורה, והנמשל: כדי שאם נטעה בדין יתחלק העונש בין כולנו, ויקלו מעלי.

וכן רב אשי — כי הוה אתי טריפתא לקמיה כשהיה צריך להורות על בהמה אם היא טריפה ואסורה באכילה או כשרה, היה מיכניף ומייתי להו לכולהו טבחי המתא מחסיא היה מאסף ומביא את כל השוחטים — הבקיאין בטרטיפות ודיניהן — של העיר מחסיא, אמר: כי היכי דלמטייה שיבא מכשורא, כדי שיגיע לנו נסורת קטנה מן

ועל השלום".

27. נקט הלשון "תרומות" בלשון רבים. פירש המהרש"א, שאם לפי פירוש רש"י, שמחזר אחר מי שמלמדו, לכן אם היה רב אחד אין זה חסרון, [אדרבה למדנו לעיל, שהיא מדה טובה של הדיין אם שואל את רבן] אבל הדיין שצריך לשאול מרבים, הוא מהרס את העולם, כי אי אפשר לשאול בכל דבר ודבר כפי הצורך, ולפעמים הוא מתבייש לשאול מכל אדם, ודן לפי שכלו.

ולפי פירוש השני בתוס' גם מבואר: כי ודאי שהדיין שלוקח די ספוקו מאת מכירו בביתו וממקום אחד — אינו כמקבל שוחד להטות משפט. אבל אם מקבל ממקומות הרבה, ומרבה סעודתו בכל מקום — דומה לבית הגרנות — הריהו מהרס המשפט.

24. מה שאסף תלמידים מבי רב, הוא ראייה למה שאמרה הגמרא, שאפילו תלמיד היושב לפני רבו, הקולר תלוי בו.

25. רש"י מפרש, שכל אחד מהם מגיע לו נסורת קטנה. אבל המהרש"א מפרש שהכוונה היא לענין נשיאה, שכאשר הרבה אנשים נושאים את הקורה, הם מקילים זה מעל זה, וכן נאמר במשה רבינו, שאמר לו יתרו: "ונשאו אתך במשא העם הזה, ולא תשא אתה לבדך".

והשאלות מפרש, שיושיט לו קיסם מהקורה, רצון לומר שהאחד יסייע לחבירו לירד לעומק הדין ולבררו, שזה אומר סברא וזה אומר סברא ובהו וחקרו עד שהדין יוצא לאור.

26. כמו שאמרה המשנה (אבות פ"א מ"ח): על שלשה דברים העולם עומד: על האמת ועל הדין

ממהרסי הארץ הוא.⁽²⁸⁾

ומספרת הגמרא עובדה על המעמיד דיין שאינו ראוי.

דבי נשיאה ה"ריש גלותא" שהיה מסמכותו להעמיד דיינים בבבל, **אוקמו דיינא** העמיד דיין **דלא הוה גמיר** שלא ידע לדון. **אמר ליה** ⁽²⁹⁾ **ליהודה בר נחמני** שהיה מתורגמניה **דריש לקיש** [המשמיע לעם בקול רם את דרשותיו של ריש לקיש, מה שלוחש לו באזנון]: **קום עליה באמורא**, שיקום וישמיע דרשותיו של הדיין ההוא לפני הציבור. **קם המתורגמן גחין עליה** הטח אזנו לפיו של הדיין, **ולא אמר ליה ולא מירי** לא אמר לו הדיין שום דבר.

פתח התחיל המתורגמן בעצמו לדרוש, **ואמר** את פסוק הזה: **"הוי אומר לעין הקיצה, עורי לאבן דומם, הוא יורה, הנה הוא תפוש כסף וזהב, וכל רוח אין בקרבו"** וכוונתו, שהדיין ההוא דומה לעץ שצריכין להקיצו, ועליו מקונן הנביא: **"הוי"**. וכן דומה לאבן דומם שצריכין לומר לו **"עורי"**, ושואל: האם הוא יורה?! הנה הוא תפוש

כסף וזהב — שקנה את משרתו מהריש גלותא בכסף וזהב — וכל רוח אין בקרבו. **ועתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע ממעמידין** והקב"ה יעניש את הריש גלותא שהעמיד אותו כמו **שנאמר** בפסוק שאחריו: **וה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ** הקב"ה מהיכל קדשו יכלה את הארץ, על עון זה של המעמיד דיין שאינו הגון.⁽³⁰⁾

אמר ריש לקיש: **כל המעמיד דיין** [ויש גורסין: **על הציבור**] **שאינו הגון**, הרי הוא **כאילו נוטע עץ אשרה** לעבודה זרה **בישראל**. כמו **שנאמר**: **שופטים ושוטרים תתן לך, וסמך ליה** ובפסוק שאחריו נאמר: **לא תטע לך אשרה כל עץ**, הרי דהתורה כתבם ביחד להשוותם זה לזה.

רב אשי דורש: **"כל עץ"** על הדיין, שהרי הוא אדם שנמשל לעץ, שנאמר: **"כי האדם עץ השדה"**,

ובמקום אחר [תענית ז א] מבואר שהמדובר בתלמיד חכם שאינו הגון.

אמר רב אשי: **ובמקום שיש** ⁽³¹⁾ **תלמידי**

[כן פירש העמק שאלה שם]. והיינו שבאמת ידע לדרוש, אלא שנענש מן השמים ונחסם פיו, ולכן סיים המתורגמן שכל המעמידו נענש מן השמים, כי מינוהו בגלל שוחד ותיכף נענש.

30. כן פירש רש"י, והמהרש"א מפרש, כיון שהיה דיין שאינו הגון, הריהו מסלק את השכינה ממקום מושב בית דין — כמו שאמרה הגמרא לעיל — וה' נשאר בהיכל קדשו, לכן "הם מפניו כל הארץ", שהדיין נשתתק.

31. הדמיון לנוטע אשרה כתב המהרש"א: כי

28. אם ברישא של הפסוק מדובר במעמיד הארץ, אם כן משמע, שבסיפא מדובר במהרס הארץ. אבל מדברי המהרש"א משמע שמפרש, מהרס המשפט.

29. רש"י אינו מבאר מי אמר להמתורגמן שיקום עליו באמורא. וגם מדברי היד רמ"ה אינו ברור מי הם שאמרו לו.

אבל בשאלות (מובא בספר מרגליות היס) מבואר היטב, שהדיין הזה נתן לבי נשיאה תרקיבי דדינרא כדי שימנהו לדיין, והוא בעצמו — האיש ההוא שמינוהו לדיין — רצה לדרוש

רבו, כי הוה אתי לבי דינא בעת שהופיע בבית דין, אמר הכי היה נוהג לומר כן: ברעות נפשיה לקטלא נפיק⁽³³⁾ ברצון נפשו יוצא ליהרג, על חטא של עיוות הדין, [והכוונה על עצמו, אלא שתלה קללתו על אחרים], וצבי ביתיה לית הוא עביד צרכי ביתו אינו עושה כאן, וריקן לביתיה עייל ויחזור לביתו בידיים ריקות, כלומר, שאינו משתכר כלום, ואין בכך שום תועלת לביתו⁽³⁴⁾, ולואי שתהא ביאה כיציאה⁽³⁵⁾ והלוואי [כאן כשהוא מתפלל, הוא כבר מדבר על עצמו] שאבוא לביתי כמו שיצאתי, כלומר, כמו שיצאתי מביתי בלי חטא עוות הדין, כן אחזור לביתי בלי חטא עוות הדין. ועוד נהג רב לומר.

כי הוי חזי בעת שהיה רואה אמבורהא אבתריה הרבה בני אדם מלווים אותו לכבודו, אמר היה נוהג לומר את הפסוק

הכמים הגונים, הרי המעמידו כאילו נטעו את האשרה אצל מזבח, כמו שנאמר: "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך", והדיין שאינו הגון הנמשל לאשרה אם העמידוהו במקום תלמידי חכמים המכפרים ומגינים על העולם כקרבנות על המזבח, הריהו כאילו נוטע אשרה אצל המזבח.

עוד דורש רב אשי: כתיב "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" ונשאלת השאלה: האם רק אלהי כסף ואלהי זהב — הוא דלא עבדי אסור לעשות, ונלמוד מזה שהא דעין שרי, שח"ו מותר לעשות אלהי עץ, בתמיה. אלא, אמר רב אשי: כוונת הפסוק: אלוה, דיין, הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב.⁽³²⁾ היינו שקנה שררתו מהמלך בכסף וזהב.

הגמרא מספרת את גודל חרדת הדין של רב.

33. כן פירש רש"י. אבל המהרש"א הקשה על פירוש רש"י, למה ירא כל כך, הרי אמרו לעיל: "ועמכם בדבר המשפט — אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות". ומפרש, שיראתו היתה מפני בעלי הדין — שיצא חייב מהבית דין — שיתנקם בו.

34. ומה שאמרו בבכורות שדיין מותר לקבל שכר, היינו רק שכר בטלה, שמתבטל ממלאכתו, כמו שמסופר שם על האמורא קרנא. אבל רב החמיר על עצמו, ולא קבל אפילו שכר בטלה, לכן אמר "וריקן לביתיה עייל", שלא יביא הביתה אפילו שכר מלאכתו.

35. רש"י מפרש, שאכנס הביתה בלא עון כמו בעת יציאתי מן הבית. אבל המהרש"א מפרש, שהתפלל רב שלא יהיו לו הפסדי ממון, שהרי

הדיין נקרא בתורה: "אלהים" כיון ש"כל דיין הדין דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" (שבת דף י א). ואם מעמידין דיין שאינו הגון במקום שיש תלמידי חכמים, הריהו כאילו נוטע אשרה אצל מזבח ה' אלהים.

32. המהרש"א סובר, שבמאמר זה יש שתי הוראות: האחת, למי שמתמנה לדיין על ידי שנותן שוחד למלך או לנשיא, והשניה, למי שמטרתו להתמנות בשביל כסף וזהב שרוצה לאסוף ולעשות מכך קרדום לחפור בו. ועיין שם מה שכותב בתוכחת מגולה על רבני דורו.

והמאירי כותב: "ואם נתן הוא ממון למנותו, מצות חכמים לזולל בו, ובתלמוד המערב [ירושלמי] אמר: טליתו תהא בעיניך כמרדעת של חמור".

הזה: "אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע, כגללו⁽³⁶⁾ לנצה יאבד וגו'". אם יגיע גבהו עד לשמים, הסוף יהיה שיאבד כגלל [כצואה של בהמות] ואמר רב זזה, כדי שלא יתגאה ותזוח עליו דעתו.

וכן נהג מר זוטרא חסידא

מר זוטרא חסידא, כי הווי מכתפי ליה בשבתא דריגלא, בשבתות של שלוש יום לפני הרגל, נהגו הרבנים לדרוש בהלכות הרגל, והיו מתאספים ציבור גדול לשמוע הדרשה, והרבנים לא רצו לעבור בין הקהל כדי לא להטריחם לקום מפניהם, ולא יכלו לרוץ מפני שהיו זקנים, היו עבדיהם נושאים אותם מהר על כתפיהם, והיה זה כבוד גדול, אמר הכי היה נוהג לומר פסוק הזה: "כי לא לעולם חוסן, ואם נזר לדור ודור" ופירוש הפסוק הוא: החוסן אינו תמידי, והאם הנזר יהיה לדור ודור. ומר זוטרא התכוון שהכבוד הזה שמכבדין אותו לא יהיה לעולם.

עוד דרשה בהנהגת הדיינים.

דרש בר קפרא: מנא מנין אנו יודעים הא מילתא דאמרו רבנן: הווי מתונים בדין, שהדיינים צריכין להיות ממתניין שלא יגמרו הדין במהירות, אלא יעיינו בו יפה ויחקרו אותו בעמקות, דכתיב: "לא תעלה

במעלות"⁽³⁷⁾, ונדרש שלא ירוצו במהירות, וסמיך ליה ובפסוק שאחריו כתוב: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" והסמיכות מלמדנו: להיות מתונים בדין.

אמר רבי אליעזר [ויש גורסין רבי אלעזר] מניין אני יודעים לדיין⁽³⁸⁾ שלא יפסע על ראשי עם קודש, בעת שהמתורגמן חוזר על הדרשה, לא יכנס הדיין בין הציבור היושבין על הארץ, והעובר ביניהן נראה כפוסע על ראשן, שנאמר: לא תעלה במעלות, ודורשה מלשון "עלייה" על ראשי עם קודש וסמיך ליה ובפסוק שאחריו נאמר: "ואלו המשפטים", ללמד שאפילו הדיינים מוזהרים לא לפסוע על ראשי עם קודש.

הגמרא ממשיכה לדרוש הפסוק:

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"

למה נאמר "אשר תשים לפניהם"? והלא "אשר תלמדם" מובעי ליה לומר, שמשפטים מלמדים ואין שמים אותם. אמר רב ירמיה, ואיתמא או שאמר כן רבי חייא בר אבא שבא ללמד על כלים ששמים לפני הדיינים, אלו כלי הדיינין [כמו שהגמרא תבאר].

רב הונא כי הוה נפיק לדינא כשיצא מביתו ללכת לבית הדין, אמר הכי צוה כן: אפיקו

37. המהרש"א מבאר, שדיין שאינו מתון בדין, חושב שמעלתו כל כך גדולה שאינו צריך למצות את הדין בעומק הראוי, לכן הוא נמשל לעולה במעלות על המזבח, אלא אדרבה צריך לחשוב שמעלתו קטנה יותר, ויעלה לדין במתינות.

38. וזה לשון המאירי: "וכן יהא זהיר בכבוד

למדנו שדיין הטועה בשיקול הדעת צריך לשלם מביתו.

ולפי פירושו יובן הקשר, שלא רק שאינו מרויח, עוד עלול להפסיד.

36. המהרש"א מבאר, שאין דבר מאוס ומופסד כמו גללי אדם, ואין לך בנבראים טמא יותר מאדם המת שאבד לנצה.

וכן לומדים מפסוק זה: **אזהרה לבעל דין** — שלא יטעים דבריו לומר דברים שבעיניו הם דברים של טעם לדיין, קודם שיבא בעל דין חבירו ותהיה לו האפשרות להכחישו. ואיך דרשה זאת רמוזה בפסוק? **קרי ביה נמי** — **שמע בין אחיכם** השמע דבריך כשאתה ביחד עם אחיך.

רב כהנא דורש הוראה זו, שאסור לבעל דין להשמיע דבריו קודם שיבא בעל דין חבירו, מפסוק אחר.

רב כהנא אמר: מהכא מפסוק זה **אנו דורשים: כתוב בתורה [שמות כ"ג]: "לא תשא שמע שוא"**, ופשט הפסוק שהתורה מזהירה את הדיין לא לקבל שמועות שקר, ובא רב כהנא לדרוש **לא תשא** שבעל הדין לא יגרום שהדיין ישא שמע שוא.

עוד כתוב שם בתורה שמשה רבינו מזהיר את הדיינים: **"ושפלתם צדק"** — **אמר ריש לקיש: צדק את הדין ואחר כך התכהו.** (40)

וממשיכים לדרוש את הפסוק: **"ושפלתם צדק בין איש ובין אחיו"**,

"בין איש ובין אחיו", ונדרש שדיין הדין דיני ירושה, ששני אחים חולקים בירושה, ועל זה

לי הוציאו לי **מאני הנותנאי** (39) כלי עבודתי, שהם: מקל להכות מכת מרדות למי שאינו רוצה להודות, ו**רצועה** להלקות את העבריינים, ו**ושפרא** שופר לנדות בו את החייב נידוי ושמטא ו**פנדלא** סנדל לצורך חליצה.

כתוב בתורה שאמר משה רבינו לבני ישראל: **"ואצוה את שופטיכם בעת ההיא"**.

אמר רבי יוחנן: לשון צוואה שהוא לשון של "זירוז" ועל מה זירז את הדיינים **כנגד מקל ורצועה** של הדיינים **תהא זריז** שישתמשו בהם להטיל אימה על הצבור לשם שמים.

כתוב שם בתורה שמשה רבינו ציוה את הדיינים: **שמוע בין אחיכם ושפלתם** ולא נאמר שמוע את אחיכם.

אמר רבי חנינא: בא הכתוב **לאזהרה לבית דין** לשמוע את שניהם, היינו שאחד יטען בנוכחות השני **שלא ישמע הדיין דברי בעל דין** — **קודם שיבא בעל דין חבירו** שאם יטען שלא בפני חבירו יאמר דברי שקר כדברי אמת, שאין מי שיכחישן, ולב הדיין יהיה נוטה לו לזכותו, וקשה אחר כך להדיין לנטות גם לדברי בעל דין השני, וזה מרומז בפסוק **"בין" אחיכם**.

40. רש"י אינו מבאר. ובריי הגירסא: "צדק את הדין בלבך". היינו שהדיין לפני שחותרך [פוסק] יתיישב בדבר היטיב.

אבל עדיין אינו מבואר הדרשה, איך דרשו ריש לקיש מהפסוק. ומפרש הרי"ף, שהדרשה היא מסוף הפסוק: "לא תכירו פנים במשפט ולא תגורו מפני איש" והרי אחרי ששפט בצדק לא

הציבור, וכשהוא בא לדון או לדרוש יקדים ויבוא, שהעם יושבים בקרקע, וכשהוא בא עליהם לישב במקומו, נמצא מפסיע על ראשי עם קודש",

39. ובילקוט שמעוני הגירסא: "מאני דינא" (מהרש"א) ועיין בספר מוגליות הים שמביא עוד גירסאות.

אתא לקמיה לדינא, בא לפניו להתדיין, אמר לו בעל האכסניה לרב: האם לאו אושפיוכני את האם לא התאכסנת אצלי, ורצה לרמוז לו שייגמול לו חסד עבור חסד, אמר לו ענה לו רב: אין נכון הדבר. [גירסת המהרש"ל: אמר ליה רב לבעל האכסניה: מאי בעית מה רצונך ממני?].

אמר ליה בעל האכסניה לרב: דינא אית לי יש לי דין ואני רוצה שתהיה הדיין.

אמר ליה רב:

פסילנא לך לדינא, הנני פסול לדונך, כיון א-ח שהזכרתי טובתך שעשית לי.

אמר ליה רב לרב כהנא תלמידו: פוק דייניה, צא ודון אותו.

חזייה, ראהו רב כהנא לאיש ההוא, דהוה גאים ביה, שהיה מתגאה כנגדו, ודיבר "גבוהות" [בחוצפה].

אמר ליה רב כהנא: אי צייתא, אם תקבל את הדין, צייתא, הרי טוב, ואי לא תקבל את הדין מרוב גאותך, מפיקנא לך "רב"

אמר רב יהודה אפילו בין בית לעליה, שלא יאמר הדיין לאחד מן האחין: טול אתה בית ואחין יטול את העליה, ואין בכך עיוות הדין, שהרי כל אחד מקבל דירה, אלא שישום אותם בשווים, ויתחלקו שווה בשווה.

ועוד כתוב שם: "ובין גרו" ונדרש: אמר רב יהודה: "גרו" הכוונה לתשמישי מגורים דהיינו: אפילו בין תנור וכיריים⁽⁴¹⁾ שלא יאמר הדיין שיטול אחד מן האחין התנור והשני הכיריים, משום שאינו משפט צדק שתנור שווה יותר מן כיריים, אלא שבעל התנור ישלים לשני במעות.

ועוד כתוב שם, שמשה רבינו מזהיר את הדיינים: לא תכירו פנים במשפט ונדרש: רבי יהודה אומר: לא תכירוהו אם אחד מבעלי הדין הוא אוהבך, אל תראה אהבתך, ואילו רבי אלעזר אומר: לא תנכרוהו, אם אחד מבעלי הדין הוא שונאך, אל תיראה לו כנכרי, ולחייבו.

ועל הוראה זו מספרת הגמרא עובדה:

אושפיוכניה דרב בעל אכסנייתו של רב

מסכימים לפשרה, אזי חתכהו — לפסוק על פי הדין.

41. ורבינו חננאל פירש: צריך להיות הדיין בקי במשפט הפסדת העלייה על הבית כמה היא כדי שידין כמה יש לבעל העלייה על התחתון [וזה כפירוש רש"י] וכן צריך להיות בקי כמה הרחקת התנור מן הכותל או מן המעזיבה שתחת התנור וכמה הרחקת הכירה, והמחזיק בכירה אין לו לעשות [לא ברור כ"כ] וכיוצא בדינים הללו, ולא יהיו קל בעיניו מפני שהן כך בלא נשיאת ממון

שייך להכיר פנים, לכן דרשו, ושפטתם צדק בלב, וכיון שלבו עמו וראה האמת, בודאי שלא יכיר פנים ולא יגור מפני איש.

ועוד, משום שנאמר: "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו", לכן נדרש, שמקודם, "ושפטתם צדק", — ורק אחר כך — "בין איש ובין אחיו".

אבל המהרש"א מפרש את הגירסא שלנו שאין גורסין בלבך, שמדובר כאן על "פשרה" הנקראת "צדק", ולכן דרשו "צדק את הדין" כל זמן שאינך יודע להיכן הדין נוטה, ואם אינם